

การศึกษาทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย ของนักศึกษาปริญญาตรี*

THE STUDY OF DIGITAL SAFETY SKILL OF UNDERGRADUATE STUDENTS

รัตนา พิชิตปรีชา*, มารุต พัฒนาผล, ดนุลดา จามจุรี

Rattana Pichitpreecha*, Marut Patphol, Danulada Jamjuree

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

The Graduate School, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: rattana.pichitpreecha@g.swu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษานิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี และประเมินความเหมาะสมของนิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี ประกอบด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ในลักษณะของการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัล เกี่ยวข้องกับการปกป้องข้อมูลความปลอดภัยทางออนไลน์และการปราบปรามการกระทำความผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี และผู้จบการศึกษาด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา มีประสบการณ์สอนนักศึกษาปริญญาตรีอย่างน้อย 5 ปี จำนวน 6 คน เลือกแบบเจาะจงตามเกณฑ์ที่กำหนด ผลการวิจัย พบว่า นิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี โดยนิยาม หมายถึง พฤติกรรมของนักศึกษาปริญญาตรีในการจัดการกับความเสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัลทั้งการปกป้องข้อมูลและความเป็นส่วนตัว การป้องกันการกระทำความผิดทางไซเบอร์ และการปกป้องตนเองในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลในสภาพแวดล้อมดิจิทัล 2) การจัดการการกระทำความผิดทางไซเบอร์ และ 3) การเอาตัวรอดในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล ผลการประเมินความเหมาะสมของนิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรีโดยผู้เชี่ยวชาญ พบว่า นิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรีมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านการจัดการการกระทำความผิดทางไซเบอร์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด เนื่องจากทักษะดังกล่าวมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตปัจจุบัน

คำสำคัญ: ทักษะ, การอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย, การปกป้องข้อมูล, ความเป็นส่วนตัว, การกระทำความผิดทางไซเบอร์

Abstract

This research article aims to study the definition and elements of digital safety skill of undergraduate students and evaluate the appropriateness of the definition and elements of digital safety skill of undergraduate students. The research is using mixed methods and it consists of qualitative research and quantitative research in term of document analysis and connoisseurship. The groups of key informants are the persons who related to information

technology and digital field, the protection of online information security, and online information security and technological crimes suppression including the persons who graduated in educational technology fields and have at least five years of experience teaching undergraduate students total six persons and using purposive sampling with specific criteria. The results of the research have showed that the definition and elements of digital safety skill of undergraduate students are the definition means undergraduate students' behavior to deal with risks in the digital environment including data protection and privacy, cyberbullying prevention, and protecting themselves in risky situations in the digital environment. These are 3 elements 1) personal information and privacy data protection in the digital environment 2) cyberbullying management and 3) survival in risky situations in the digital environment. The results of the evaluation of the appropriateness of the definition and elements of the skills for digital safety skill showed that the connoisseurship found the definition and elements of digital safety skill of undergraduate students are appropriate at a high level. Especially, the cyberbullying management element that has the appropriateness at the highest level because the skill is necessary for living nowadays

Keywords: Skill, Digital Safety, Data Protection, Privacy, Cyberbullying

บทนำ

ปัจจุบันเทคโนโลยีการสื่อสารมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและไร้ขีดจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งอินเทอร์เน็ต ได้กลายเป็นช่องทางใหม่ในการสื่อสารที่แทรกซึมไปทุกมิติของคนในสังคมทำให้คนในสังคมสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสื่อออนไลน์กันเป็นจำนวนมากผ่านทางการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เช่น แท็บเล็ต โทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟน คอมพิวเตอร์ทั้งแบบตั้งโต๊ะและแบบพกพา (Donner, J., 2010) ซึ่งอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาได้ถูกพัฒนาให้สามารถทำหน้าที่หลาย ๆ อย่าง ได้ในเครื่องเดียวกัน ทั้งการถ่ายภาพ ถ่ายวิดีโอ การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต การเชื่อมต่อระบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ หรือไลน์ ซึ่งทำให้คนทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มวัยรุ่น สามารถสร้างเครือข่ายต่าง ๆ ทางสังคมออนไลน์ได้มากขึ้น (พนิดา สายประดิษฐ์, 2552) ด้วยคุณสมบัติการทำงานที่เพียบพร้อมดังกล่าวของอุปกรณ์เทคโนโลยีสื่อสารสมัยใหม่ ถือเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลและเป็นที่ยอมรับของทุกเพศทุกวัย เพราะเป็นสิ่งที่ตอบสนองความต้องการในการใช้เพื่อสื่อสารของยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี จากผลสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ต ปีพ.ศ. 2563 ของสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (สพธอ.) การรับข้อมูลข่าวสารในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงเมื่อมีความเร่งรีบและแข่งขันด้วยความรวดเร็ว ตลอดจนการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของทุกคน ทำให้ทุกคนได้กลายเป็นทั้งผู้รับและผู้ส่งข้อมูลข่าวสารในเวลาเดียวกัน มีการเขียนโพสต์รับข้อมูลมาและมีการส่งต่อข้อมูลออกไป ข้อมูลข่าวสารที่รับในแต่ละวันมีทั้งข้อมูลจริงที่เป็นประโยชน์และข้อมูลข่าวสารที่ไม่เป็นจริง ที่อาจจะเป็นเพียงความคิดเห็นส่วนตัว ซึ่งพฤติกรรมการรับข้อมูลข่าวสารของมนุษย์มักมีแนวโน้มเชื่อในสิ่งที่เราเชื่ออยู่แล้ว ทำให้ข่าวที่อาจไม่ถูกต้องในข้อเท็จจริงแต่ถูกใจคนอ่านได้รับความนิยมมากขึ้นตามไปด้วย การรีทวีตหรือแชร์ข้อมูลที่ได้รับรู้ตาม ๆ กันมาจากการเห็นพาดหัวก่อน แต่ไม่มีการคลิกเข้าไปอ่านต่อทำให้ข่าวลวงนั้นยิ่งแพร่กระจายจนไม่เหลือพื้นที่ให้กับข่าวจริง สิ่งสำคัญคือการสร้างภูมิคุ้มกันให้เท่าทันเพื่อหวังให้คนแชร์ซ้ำ ๆ ทำให้ไม่รู้ว่าแหล่งข่าวแท้จริงนั้นมาจากที่ใด (อิสริยะ ไพรีพ่ายฤทธิ์, 2560)

พฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการรับรู้ และเชื่อข่าวสารโดยขาดวิจารณญาณหรือการรู้เท่าทันนั้น เป็นเรื่องสำคัญที่ไม่ควรมองข้าม ข่าวสารที่ไม่มีความจริงที่เผยแพร่ทางสื่อสังคมออนไลน์นั้น อาจจะส่งผลกระทบต่อสังคมโดยรวมได้หากผู้ที่รับข่าวสารนั้นขาดความรู้เท่าทันในการเชื่อข่าวนั้นโดยไม่ตระหนักถึงผลที่อาจจะเกิดขึ้น

เช่น ข้อมูลที่บิดเบือนเกี่ยวกับการเมือง ความปลอดภัย และความมั่นคงของชาติที่อาจมีผู้ไม่หวังดีตั้งใจเผยแพร่เพื่อสร้างสถานการณ์ให้เกิดความสับสนวุ่นวายในสังคม (สุกัญญา บุรณเดชาชัย, 2560) รวมทั้งพฤติกรรมการส่งข้อมูลข่าวสารที่เกิดความหวาดระแวงว่าตัวเองจะพลาดอะไรไปไม่ทันกระแสเหมือนคนอื่น ชอบอัปเดตทุกความเคลื่อนไหวของข้อมูล จนทำให้ขาดการคิดก่อนส่งข้อมูลหลังจากที่ได้รับข้อมูลข่าวสารมา

นอกจากนั้น การกลั่นแกล้งกันเป็นรูปแบบหนึ่งของความรุนแรงในเยาวชนที่ส่งผลกระทบทั้งร่างกายและจิตใจ โดยรูปแบบของการกลั่นแกล้ง ได้แก่ การกลั่นแกล้งทางร่างกาย การกลั่นแกล้งทางสังคมหรือด้านอารมณ์ การกลั่นแกล้งทางคำพูด การกลั่นแกล้งในพื้นที่ไซเบอร์ (เกษตรชัย และหิม, 2557) ซึ่งการที่เยาวชนใช้เวลาไปกับสื่อสังคมออนไลน์มากกว่าสังคมในชีวิตจริง แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญของวิธีการสร้าง และรักษาความสัมพันธ์กับเพื่อนในสังคมออนไลน์พื้นที่ไซเบอร์เปรียบได้กับส่วนหนึ่งของชีวิต ซึ่งผลกระทบจากการถูกกลั่นแกล้งในพื้นที่ไซเบอร์ ได้แก่ ผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งจะมีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ รู้สึกหดหู่ วิตกกังวลและเหงา นอนไม่หลับ ปวดศีรษะ เบื่ออาหาร เกิดเป็นความเครียด ซึ่งอาการดังกล่าวเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นโรคซึมเศร้าและอาจก่อเหตุฆ่าตัวตายได้ (Swearer, S. M. & Hymel, S., 2015) อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนทำให้ผู้ที่ถูกกลั่นแกล้ง ไม่ชอบเพื่อนในโรงเรียน และแยกตัวออกจากสังคม สะท้อนถึงปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ที่ส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น เยาวชนขาดการกลั่นกรองในการเลือกรับสาร รวมถึงการที่เครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นอีกหนึ่งช่องทางที่เยาวชนเลือกใช้กระทำความรุนแรงต่อกันมากขึ้น

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจศึกษาทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี เนื่องจากช่วงวัยนี้มีการใช้เทคโนโลยีในหลากหลายกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเรียน การทำกิจกรรม การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และมีแนวโน้มการใช้งานที่เพิ่มขึ้นและต่อเนื่อง ซึ่งช่วงวัยดังกล่าวเป็นช่วงวัยที่มีความคาบเกี่ยวระหว่างช่วงต่อของวัยเด็กกับวัยผู้ใหญ่ มีการใช้เหตุผลทางความคิดทั้งด้านบวกและด้านลบ เป็นระยะของการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เป็นวัยที่ต้องมีการปรับตัวอย่างมากทั้งต่อตนเองและบุคคลรอบข้าง โดยการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ได้รับอิทธิพลจากฮอร์โมนต่าง ๆ ภายในร่างกายเป็นตัวกำหนดรูปแบบการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และอีกทั้งช่วงวัยรุ่นเป็นวัยที่สนใจเพื่อนหรือกลุ่มเพื่อนมาก อาจจะมีพฤติกรรมการชักชวนหรือการเลียนแบบเพื่อน หากใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์แบบไม่ได้ยับยั้งจิตใจอาจจะส่งผลเสียตามมา เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ด้วยจากที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ความคิดการไตร่ตรองและการตัดสินใจเพื่อรับข้อมูลข่าวสารที่ยังมีไม่เพียงพอ จึงอาจตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพได้ง่าย นับได้ว่าเป็นภัยคุกคามที่เกิดขึ้นในยุคปัจจุบันจากพฤติกรรมการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ของวัยรุ่น โดยคาดหวังผลจากการศึกษานี้จะได้ทักษะที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานักศึกษาปริญญาตรีมีความสามารถในการรู้คิด พิจารณาไตร่ตรอง และสร้างทางเลือกในการปกป้องตนเองและผู้อื่นจากการรับข้อมูลข่าวสาร การหลอกลวง รวมทั้งความรุนแรงจากสื่อออนไลน์ ซึ่งจะกระตุ้นให้ผู้เรียนถุกคิดก่อนตัดสินใจเชื่อข้อมูลที่ได้รับ ต้องตรวจสอบข้อมูลเหล่านั้นก่อน ถึงความถูกต้องของข้อมูล ความเชื่อถือได้ และยังเป็นปัจจุบันอยู่ จะเสริมสร้างให้ผู้เรียนดำรงชีวิตอยู่ในโลกดิจิทัลได้อย่างปลอดภัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษานิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี
2. เพื่อประเมินความเหมาะสมของนิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mix Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ในลักษณะของการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) โดยมีรายละเอียดการดำเนินการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) ด้วยการ 1) ศึกษาเอกสาร ตำรา วารสารวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย จากฐานข้อมูล TCI, ACADEMIA, ResearchGate, AECT, Springer และ ELPUB และวิทยานิพนธ์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ รวมถึงเว็บไซต์ที่มีความสมบูรณ์และน่าเชื่อถือได้ เช่น Google Scholar ระหว่างปี 2013 ถึงปี 2022 2) คัดเลือกหนังสือ และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย ประกอบด้วยบทความวิชาการ บทความวิจัย ตามแนวทางของ Scott (Scott, J., 2006) โดยใช้หลักเกณฑ์ 2.1) มีความถูกต้องคือ มาจากแหล่งเชื่อถือได้ มีความต้องถูกต้อง สมบูรณ์ สอดคล้องกับบริบทของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ตีพิมพ์ 2.2) มีความน่าเชื่อถือ คือ ปรากฏการบิดเบือนข้อมูลและข้อผิดพลาด 2.3) มีความเป็นตัวแทน คือ สามารถแสดงรายละเอียดแทนเอกสารประเภทเดียวกัน เป็นตัวแทนกลุ่มประชากรตัวอย่างได้เหมาะสม และ 2.4) มีความชัดเจน คือ สามารถเข้าใจได้ง่าย ชัดเจน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3) กำหนดคำสำคัญที่ต้องการศึกษา ได้แก่ Digital Safety, Online Safety, Cyber Safety, Internet Safety 4) จำแนกประเภทของแหล่งข้อมูล เช่น เป็นตำรา บทความวิชาการ งานวิจัย ตัวแปรที่ศึกษา และกำหนดประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษา 5) วิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสารทีละเรื่อง พิจารณาจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษา ศึกษาและสร้างข้อสรุปทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย

2. ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัล เกี่ยวข้องกับการปกป้องข้อมูลความปลอดภัยทางออนไลน์ และการปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี และจบการศึกษาด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา มีประสบการณ์สอนนักศึกษาปริญญาตรีอย่างน้อย 5 ปี จำนวน 6 คน เลือกแบบเจาะจง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินความเหมาะสม มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ดังนี้ 5 หมายถึง มีความเห็นว่าเหมาะสมมากที่สุด 4 หมายถึง มีความเห็นว่าเหมาะสมมาก 3 หมายถึง มีความเห็นว่าเหมาะสมปานกลาง 2 หมายถึง มีความเห็นว่าเหมาะสมน้อย 1 หมายถึง มีความเห็นว่าเหมาะสมน้อยที่สุด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) นำทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยในขั้นตอนที่ 1 มาจัดสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ได้ดำเนินการดังนี้ 1) กำหนดผู้เชี่ยวชาญที่จะร่วมการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย ผู้ที่เกี่ยวข้องด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและดิจิทัล การปกป้องข้อมูลความปลอดภัยทางออนไลน์ การปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี จำนวน 3 คน และผู้จบการศึกษาด้านเทคโนโลยีทางการศึกษา มีประสบการณ์ในการสอนนักศึกษาปริญญาตรีอย่างน้อย 5 ปี จำนวน 3 คน 2) กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย 2.1) ความเหมาะสมของนิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยสำหรับนักศึกษาปริญญาตรี 2.2) ความเหมาะสมของทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยเพื่อใช้ในการพัฒนานักศึกษาปริญญาตรี 2.3) แนวทางในการพัฒนาทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยสำหรับนักศึกษาปริญญาตรีควรเป็นอย่างไร 3) ชี้แจงวัตถุประสงค์และประเด็นการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ วิเคราะห์หมุนเวียนในแต่ละรอบให้ครบ ประเด็นการสัมภาษณ์ 4) บันทึกข้อมูลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ คำวิพากษ์ วิเคราะห์ให้ชัดเจนในทุกประเด็น นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์

เนื้อหา และสร้างข้อสรุป 5) นำข้อสรุปทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรีประเมินความเหมาะสมนิยามและองค์ประกอบโดยผู้เชี่ยวชาญที่ร่วมสัมมนาผู้เชี่ยวชาญทั้ง 6 คน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมมนาผู้เชี่ยวชาญนำมาวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) ด้วยการจัดระเบียบข้อมูล ตีความและให้ความหมายโดยนำข้อความสำคัญ (Significant statement) มาจัดหมวดหมู่ (Categories) และสร้างข้อสรุปทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี 2) ข้อมูลการวิจัยเชิงปริมาณ ได้ข้อมูลจากการประเมินความเหมาะสมนิยามและองค์ประกอบโดยผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาความเหมาะสมของนิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี โดยนำคะแนนที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญมา ใช้สถิติค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แปลความหมายระดับความเหมาะสมตามเกณฑ์ที่กำหนด (สมถวิล วิจิตรวรรณ และคณะ, 2556)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

นิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยและประเมินความเหมาะสมของนิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี มีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการศึกษาทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยจากการวิเคราะห์เอกสาร ให้ความหมายของความปลอดภัยดิจิทัล (Digital Safety) ความปลอดภัยทางอินเทอร์เน็ต (Internet Safety) ความปลอดภัยออนไลน์ (Online Safety) และความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber Safety) จะเห็นได้ว่าการอธิบายที่มีความเหมือนกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งการกล่าวถึงพฤติกรรมของบุคคลในสภาพแวดล้อมออนไลน์อย่างรับผิดชอบ โดยได้นำมากำหนดเป็นนิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย (Digital Safety Skill) ประกอบด้วย

1.1 นิยามทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย (Digital Safety Skill) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลในการจัดการกับความเสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัลทั้งการปกป้องข้อมูลและความเป็นส่วนตัว การป้องกันการกระทำความผิดทางไซเบอร์ และการปกป้องตนเองในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลในสภาพแวดล้อมดิจิทัล หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลในการป้องกันข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้สื่อดิจิทัลและสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ด้วยการตั้งรหัสผ่าน การเลือกรับข้อมูลจากบุคคลอื่น การเลือกรับข่าวสารทางช่องทางออนไลน์ และการเลือกรับอีเมลที่ปลอดภัยไม่น่าสงสัย 2) การจัดการการกระทำความผิดทางไซเบอร์ หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลในการจัดการกับการถูกละเมิดทางออนไลน์ การจัดการกับการแอบอ้างเป็นบุคคลอื่นในโซเชียลมีเดีย ที่อาจจะส่งผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของตนเองและผู้ใช้อินเทอร์เน็ตคนอื่น 3) การเอาตัวรอดในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลในการจัดการในการเลือกรับหรือส่งข้อมูลที่เหมาะสม พิจารณาในเนื้อหาที่ได้รับทางออนไลน์ก่อนการเชื่อในสิ่งนั้น

1.2. ผลการประเมินทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรีจากการสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ มีรายละเอียดดังนี้ 1) นิยาม หมายถึง พฤติกรรมของนักศึกษาปริญญาตรีในการจัดการกับความเสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัลทั้งการปกป้องข้อมูลและความเป็นส่วนตัว การป้องกันการกระทำความผิดทางไซเบอร์ และการปกป้องตนเองในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล

1.3 องค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี ประกอบด้วย 1) การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลในสภาพแวดล้อมดิจิทัล หมายถึง พฤติกรรมของนักศึกษาปริญญาตรีในการป้องกันตนเองจากการหลอกลวงเมื่อใช้สื่อดิจิทัลและสื่อออนไลน์ต่าง ๆ รวมถึงสามารถแยกแยะข้อมูลที่

เป็นจริงกับข้อมูลปลอมหรือเท็จได้ 2) การจัดการการระรานทางไซเบอร์ หมายถึง พฤติกรรมของนักศึกษาปริญญาตรีในการป้องกันไม่ให้ตนเองไประรานทางไซเบอร์กับผู้อื่น การป้องกันตนเองจากการระรานทางไซเบอร์ รวมถึงสามารถรับมือกับสถานการณ์การระรานทางไซเบอร์ได้ 3) การเอาตัวรอดในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล หมายถึง พฤติกรรมของนักศึกษาปริญญาตรีในการจัดการกับสถานการณ์ Romance Scam การป้องกันตนเองเมื่อพบเจอกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่ปลอดภัย รวมถึงสามารถป้องกันและหลีกเลี่ยงการถูกล่อลวง

1.4 ความเหมาะสมของทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยเพื่อใช้ในการพัฒนานักศึกษาปริญญาตรี ผู้เชี่ยวชาญให้ความคิดเห็นว่ามีเหมาะสม เนื่องจากทักษะดังกล่าวมีความจำเป็นในการดำเนินชีวิตปัจจุบัน และควรเพิ่มในรายละเอียดว่ามีเรื่องอะไรบ้างที่สามารถหลุดไปถึงมีจรรยาบรรณและนำไปสู่การเกิดอาชญากรรมได้

1.5 แนวทางในการพัฒนาทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยสำหรับนักศึกษาปริญญาตรี ผู้เชี่ยวชาญให้ความคิดเห็นว่าการ กระทบการเรียนรู้ ที่นำมาใช้ในการอบรมควรมีความครอบคลุม เหมาะสม และมีความเชื่อมโยงกัน กระทบการอบรม รูปแบบ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ อาจเพิ่มการใช้ Case Based Training, Problem Based Training กรณีศึกษา หรือประสบการณ์จริง มาเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ เนื่องจากในปัจจุบันมีเหตุการณ์การหลอกลวงมากมาย สำหรับสื่อและเครื่องมือที่จะใช้ในการจัดการเรียนรู้ อาจเพิ่มสื่อในการเรียนรู้ผ่านทางเว็บไซต์ เฟซบุ๊ก หรือลิงก์ของกองบัญชาการตำรวจสืบสวนสอบสวนอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (ตำรวจไซเบอร์) ซึ่งมีข่าวและข้อมูลของสถานการณ์ที่มีการหลอกลวงหลายกรณี และหลังจากการจัดการเรียนรู้ อาจให้ผู้เรียนศึกษาเพิ่มเติมผ่านทาง MOOC (Massive Open Online Course) หรือ LMS (Learning Management System) ด้วยตนเองอีกทางหนึ่ง ส่วนการวัดและประเมินผล ที่จะประเมินผู้เรียน อาจเป็นแบบทดสอบที่มีการยกตัวอย่างสถานการณ์ แล้วให้ผู้เรียนเลือกตอบว่าจากสถานการณ์ดังกล่าว จะเลือกการแก้ปัญหาในแบบใด และในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ ควรมีใบงาน และเกณฑ์การประเมิน การประเมินผู้เรียนควรมีการประเมินเป็นรายบุคคลด้วย

2. ผลการประเมินความเหมาะสมนิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี โดยผู้เชี่ยวชาญ ปรากฏดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมนิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี โดยผู้เชี่ยวชาญ

รายการประเมิน	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลความหมาย
1. นิยามทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย	4.50	0.55	เหมาะสมมาก
2. องค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย	4.50	0.55	เหมาะสมมาก
2.1 การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลในสภาพแวดล้อมดิจิทัล	4.50	0.55	เหมาะสมมาก
2.2 การจัดการการระรานทางไซเบอร์	4.67	0.52	เหมาะสมมากที่สุด
2.3 การเอาตัวรอดในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล	4.50	0.55	เหมาะสมมาก

จากตารางแสดงให้เห็นว่า นิยามทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรีมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.55) องค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรีในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.55) โดยองค์ประกอบด้านการจัดการการระรานทางไซเบอร์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.67$, S.D. = 0.52)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายได้ดังนี้

นิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรีและประเมินความเหมาะสมของนิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรีเป็นพฤติกรรมของนักศึกษาปริญญาตรีในการจัดการกับความเสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัลทั้งการปกป้องข้อมูลและความเป็นส่วนตัว การป้องกันการระรานทางไซเบอร์ และการปกป้องตนเองในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ 1) การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลในสภาพแวดล้อมดิจิทัล 2) การจัดการการระรานทางไซเบอร์ และ 3) การเอาตัวรอดในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล ซึ่งพาร์ค (Park, Y.) ได้กล่าวถึงการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยไว้ว่าเป็นพฤติกรรมในการบริหารจัดการความเสี่ยงในโลกออนไลน์ (Park, Y., 2016) สำหรับ Microsoft ได้เสนอ 4 พฤติกรรมการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย ประกอบด้วย 1) พฤติกรรมการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล (Protect your data and identity) 2) พฤติกรรมไม่ระรานทางไซเบอร์ (Don't put up with bullying behaviour) 3) พฤติกรรมที่รู้จักเอาตัวรอดในสถานการณ์เสี่ยง (Wise up to risky situations) 4) พฤติกรรมที่รับผิดชอบในการกระทำ (Be responsible for your actions) (Microsoft, 2022) นอกจากนี้ สตาห์ล และ ฟรีตซ์ (Stahl, C. & Fritz, N.) ได้กล่าวถึงอาชญากรรมทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น การสะกดรอยตาม การขโมยข้อมูลประจำตัว ฯลฯ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ในการเข้าถึงข้อมูลส่วนบุคคลและรวมทั้งการกระทำที่ตอบของข้อมูล สตาห์ล และ ฟรีตซ์ (Stahl, C. & Fritz, N., 2002) และ Tokunaga กล่าวว่า การเข้าถึงการใช้งานทางอินเทอร์เน็ตทำให้ผู้ใช้งานไม่จำเป็นต้องไม่เปิดเผยตัวตนในโลกออนไลน์จึงอาจไปทำร้ายผู้อื่นได้โดยง่าย รวมทั้งการเผยแพร่ข้อความ รูปภาพ วิดีโอที่แสดงความเกลียดชังหรือใช้ถ้อยคำที่มีความรุนแรง ตลอดจนการระรานทางไซเบอร์ผ่านการใช้อินเทอร์เน็ตหรือเทคโนโลยีดิจิทัลอื่น ๆ (Tokunaga, R. S., 2010)

สำหรับในประเทศไทย ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรัชญ์ ครุจิต ของคณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการสื่อสารมวลชน คณะกรรมการการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการสื่อสารมวลชน ที่พบว่ารูปแบบผลกระทบของการใช้สื่อออนไลน์ที่เกิดขึ้น สรุปได้ดังนี้ 1) การล่อลวง 2) เนื้อหาที่ไม่เหมาะสม 3) การกลั่นแกล้งกันทางออนไลน์ 4) การก่อให้เกิดความไม่พอใจ 5) การก่อให้เกิดความเข้าใจผิด 6) การใช้เวลาที่ไม่สร้างสรรค์ 7) การกระทำผิดกฎหมาย และ 8) การก่อให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม (วรัชญ์ ครุจิต, 2560) และสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิศิษฐ์ เกตุรัตน์กุล และคณะ ที่พบว่า การรับข้อมูลข่าวสารอาจจะรับข้อมูลข่าวสารจากการแชร์ข่าวปลอมโดยไม่ตั้งใจ ผู้ส่งสารไม่มีเจตนาปั่นป่วนหรือทำร้ายใคร แต่แชร์เพราะความไม่รู้ (Mis-information) หรืออาจจะเป็นข่าวปลอมที่ตั้งใจปั่นป่วน ให้ร้าย โจมตีผู้อื่นมีเจตนาที่จะชักนำความคิดของสังคม และบิดเบ่งความจริง (Dis-information) รวมทั้งข่าวปลอมที่สร้างความเกลียดชัง เป็นข่าวที่มีข้อเท็จจริงอยู่บ้างแต่เจตนาสร้างขึ้นเพื่อดูถูกเหยียดหยาม สร้างความเกลียดชังให้ผู้ตกเป็นข่าว (Mal-information (วิศิษฐ์ เกตุรัตน์กุล และคณะ, 2561) นอกจากนี้ยัง ไทยโพสต์ ยังพบว่าประชาชนจำนวนไม่น้อยให้ความสนใจและเชื่อถือข้อมูลที่ส่งต่อกันบนโลกโซเชียลมีเดีย แม้สิ่งนั้นจะเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับหลักฐานวิชาการ และข้อมูลทางการแพทย์ก็ตาม โดยสาเหตุที่คนไทยเชื่อใจโซเชียลมีเดียมากกว่าเพราะเนื้อหาเข้าใจง่ายกว่า ได้รับข้อมูลบ่อยกว่า และได้รับมาจากคนที่ตนเองไว้วางใจ และจากงานวิจัยของข้อมูลมูลนิธิเครือข่ายครอบครัวระบุว่าปี 2563 ประเทศไทยติดอันดับ 2 ในโลก รองจากญี่ปุ่นของการระรานทางไซเบอร์ ด้วยการใช้ตัวอักษรผ่านโซเชียลมีเดีย ขณะที่ Punch Up x Wisersight เปิดข้อมูลพบว่า คำที่คนไทยใช้ในการระรานทางไซเบอร์มากที่สุดเป็นเรื่องรูปลักษณ์เพศ และความคิดกับทัศนคติ ยังไม่รวมการล้อเล่นที่ทำให้อีกฝ่ายขายหน้า (ไทยโพสต์, 2565)

จะเห็นได้ว่าทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรีที่เป็นผลจากการศึกษาครั้งนี้มีความสอดคล้องงานวิจัยและสภาพปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มเยาวชนที่

เป็นกำลังของประเทศในอนาคตที่จะต้องมีความรู้กันเพื่อไม่ให้ตกเป็นเหยื่อในสังคมดิจิทัล ทั้งนี้จากผลการประเมินความเหมาะสมนิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี โดยผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่านิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรีมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์ประกอบด้านการจัดการการระรานทางไซเบอร์มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษานิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษา ปริญญาตรี ครั้งนี้ พบว่านิยามทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี หมายถึง พฤติกรรมของนักศึกษาปริญญาตรีในการจัดการกับความเสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัลทั้งการปกป้องข้อมูลและความเป็นส่วนตัว การป้องกันการระรานทางไซเบอร์ และการปกป้องตนเองในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล มี 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลในสภาพแวดล้อมดิจิทัล 2) การจัดการการระรานทางไซเบอร์ และ 3) การเอาตัวรอดในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล โดยสามารถอธิบายทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ สรุปได้ว่า จากการศึกษานิยามทักษะและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี จากการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) พบว่า ทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี หมายถึง พฤติกรรมของนักศึกษาปริญญาตรีในการจัดการกับความเสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัลทั้งการปกป้อง

ข้อมูลและความเป็นส่วนตัว การป้องกันการระรานทางไซเบอร์ และการปกป้องตนเองในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ 1) การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลและความเป็นส่วนตัวของข้อมูลในสภาพแวดล้อมดิจิทัล หมายถึง พฤติกรรมของนักศึกษาปริญญาตรีในการป้องกันตนเองจากการหลอกลวงเมื่อใช้สื่อดิจิทัลและสื่อออนไลน์ต่าง ๆ รวมถึงสามารถแยกแยะข้อมูลที่เป็นจริงกับข้อมูลปลอมหรือเท็จได้ 2) การจัดการการระรานทางไซเบอร์ หมายถึง พฤติกรรมของนักศึกษาปริญญาตรีในการป้องกันไม่ให้ตนเองไประรานทางไซเบอร์กับผู้อื่น การป้องกันตนเองจากการระรานทางไซเบอร์ รวมถึงสามารถรับมือกับสถานการณ์การระรานทางไซเบอร์ได้ 3) การเอาตัวรอดในสถานการณ์เสี่ยงในสภาพแวดล้อมดิจิทัล หมายถึง พฤติกรรมของนักศึกษาปริญญาตรีในการจัดการกับสถานการณ์ Romance Scam การป้องกันตนเองเมื่อพบเจอกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่ปลอดภัย รวมถึงสามารถป้องกันและหลีกเลี่ยงการถูกล่อลวง และผลการประเมินความเหมาะสมนิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษา ปริญญาตรี โดยผู้เชี่ยวชาญ มีความเห็นว่ นิยามและองค์ประกอบทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรี มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านการจัดการการระรานทางไซเบอร์ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป 1) ควรมีการนำทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยของนักศึกษาปริญญาตรีไปใช้ในการพัฒนาเครื่องมือสำหรับการวัดและประเมินทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยสำหรับเยาวชนเพื่อวางแผนในการพัฒนาทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัย 2) ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างทักษะการอยู่ในโลกดิจิทัลอย่างปลอดภัยสำหรับนักศึกษาปริญญาตรี เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาปริญญาตรีนอกจากจะมีภูมิรู้ในวิชาการที่เรียนแล้ว ยังมีภูมิคุ้มกันในการใช้ชีวิตในโลกดิจิทัลได้อย่างปลอดภัย

เอกสารอ้างอิง

- เกษตรชัย และทีม. (2557). พฤติกรรมการรังแกกันของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามใน จังหวัดสงขลา. วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 6(7), 14-29.
- ไทยโพสต์. (2565). “บูลลี่” พุ่งในหมู่เด็ก พฤติกรรมที่ต้องเสี่ยง! เรียกใช้เมื่อ 17 ธันวาคม 2565 จาก <https://www.thaipost.net/news-update/272428/>
- พนิดา สายประดิษฐ์. (2552). ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทยกับการให้บริการหลอมรวมสื่อ. เรียกใช้เมื่อ 17 ธันวาคม 2565 จาก <http://www.nectec.or.th>
- วรชัย ครุจิต. (2560). ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะการปฏิรูปการใช้สื่อโซเชียลมีเดีย (Social Media). ใน เอกสารแนบระเบียบวาระ สภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ วันที่ 03 กรกฎาคม 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักกรรมการ 1 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ.
- วิศิษฐ์ เกตุรัตนกุล และคณะ. (2561). บอกต่อสุขภาพดี (จริงหรือ)? ในสังคมไทยยุคปลอมปลอม. ใน การ สัมมนาทางวิชาการเรื่อง Fake News วิฤตการสื่อสารในยุคดิจิทัล. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี. 23-27.
- สมถวิล วิจิตรวรรณ และคณะ. (2556). การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: เจริญดี มั่นคงการพิมพ์.
- สุกัญญา บุรณเดชาชัย. (2560). ไม่แชร์แชร์ไป...สังคมขุนวาย. เรียกใช้เมื่อ 17 ธันวาคม 2565 จาก <http://imgs.mcot.net/images/2018/05/1525684457247.pdf>
- อิสริยะ ไพรีพ่ายฤทธิ์. (2560). Fake News ขวาล่อม ปัญหาใหญ่ของโลกอินเทอร์เน็ต. เรียกใช้เมื่อ 17 ธันวาคม 2565 จาก <http://www.okmd.tv/blogs/all-things-digital/fake-news-ขวาล่อม-ปัญหาใหญ่ของโลกอินเทอร์เน็ต>

- Donner, J. (2010). Research approaches to mobile use in the developing world: A review of the literature. *The Information Society*, 24(3), 140-159.
- Microsoft. (2022). Digital Safety. Retrieved November 15, 2022, from <https://www.microsoft.com/apac/digitalsafetyessentials/en-nz/>
- Park, Y. (2016). 8 digital life skills all children need-and a plan for teaching them. Retrieved May 26, 2022, from <https://www.weforum.org/agenda/2016/09/8-digital-life-skills-all-children-need-and-a-plan-for-teaching-them/>
- Scott, J. (2006). *Documentary Research*. London: Sage.
- Stahl, C. & Fritz, N. (2002). Internet safety: Adolescents' self-report. *Journal of Adolescent Health*, 31(1), 7-10.
- Swearer, S. M. & Hymel, S. (2015). Understanding the psychology of bullying: Moving toward a social-ecological diathesis-stress model. *American Psychologist*, 70(4), 344-353.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 277-287.